

Žan Žirodu

SIRENE

Lađu su nosili talasi, jer se veslači behu sklopčali na svojoj klupi, opijeni, ali ovoga puta od umora. I to zbog toga što je trojanska gozba trajala dvadeset godina. Žalili su se, najtiše što su mogli, žvaćući komadiće užadi da zavaraju glad i žeđ, no bili su odlučni da se u svom životu više ne maknu. A onda je lukavi Odisej naložio Perimedu da zatrubi za ručak i svi su poleteli, izuzev Elpenora, koji je od Lotofaga poprimio običaj da puši, a beše bačen negde u potpalublje...

– Kakav se čudesan obrok sprema za nas! povikali su mornari. O Odiseju, ti održavaš čak i svoja neizgovorena obećanja, pa kako ne bi vredelo obećanje tvoje trube! Evo već više nismo žedni, o sine Laertov, voda nam ide na usta!

Rekavši to, počeli su da udaraju kašikama o svoje štitove, pošto su svi manji tanjiri iščezli tokom opsade.

– Avaj, reče Odisej, truba jeste oglasila ručak, ali ne vaš. To je obrok čudovišta ispred kojih će nas danas prostreti urolani morski čilim. Za jedan sat, prolazimo nadomak glasova sirena; za sat i po, nadohvat gnusne kučke, božanstvene Scile; za dva sata, ako nas bude, ispred kužne Haribde, bogovima slične.

Oduševljenju posade nije bilo granica:

– O kralju Itake, vikali su, pa to smo i rekli! Ti nadmašuješ sopstvena obećanja!

Ali je Odisej odbio njihovu pohvalu:

– O, dragi moji saputnici, prostenjao je, šestoricu od vas, šestoricu mojih omiljenih, najhrabrijih, u trenutku će proždrati sirene...

Međutim, oni su primili kobnu vest a da nisu ni trepnuli:

– Avaj! povikali su u glas, zašto mi nismo ta šestorica omiljenih? Slatko je stradati za spas svoje braće! Ali, o božanstveni Odiseju, ne ukazuješ nam počast svojom naklonošću, i to s pravom, jer si ti, koji si otkrio Ahileja pod haljinama, umeo da otkriješ, ispod naših oklopa, duše ženki. Avaj! Zašto smo takve kukavice? Budimo makar odvažni u svome kukavičluku. Zadovoljićemo se, dakle, time da poslušamo pesmu sirena, kažu da muzika zavarava glad!

– Dobro ih se čuvajte! odvratila Laertov sin. Sam, vezan za jarbol, ja ću se naslađivati njihovim kukavnim zazivanjem. Vi ostali ćete veslati, ušiju zapušanih čepovima od voska. Naravno, samo ako negde pronađete vosak.

– O, Odiseju, uskliknuli su mornari, dovoljno je da pratimo do košnice bezbrojne pčele koje se bez prestanka napajaju na tvojim usnama!

Rekoše to, pa pohitaše u smok, gde su, u sanducima od kolača, čuvali komade voska za ispunjavanje rupa koje morski crvi dube na trupu broda. Već su se vratili i zatekli Odiseja kako uzaludno traga za konopcima kojima bi ga privezali za veliki jarbol, pa se razljutio, pošto ih nije pronašao:

– O Odiseju, povikali su, postoji samo jedno pouzdano uže, ono koje tvoja reč namiče oko vratova tvojih slušalaca i za sva vremena oni su tvoji zatočnici!

Ali ipak su požurili da spoje čvorovima komadiće užadi, svoj jedini obrok.

Bilo je vreme. Već se uzdizala trinakrijska,¹² uzdrhtala hrid, kao da se u tom trenutku rađa. S mukom su se ponovo dohvatili svojih klupa, kada je šest Scilinih glava, zastrašujućih prstiju jedne ruke potpunije no što treba, ščepalo šest mornara. Sa svog jarbola, Odi-sej ih je video kako mu lete iznad glave i oni su ga pozdravili!

– Lepo je, kliknuli su, biti žrtva sirena!

Kralj Itake je nastojao da ih ne razuveri i, želeći da ih usreći, pravio se da se smeši njihovom časnom kraju. Tako i mladi ljudi u gradovima, kada ih zavede neka devojka bez stida, veruju do svoje pozne starosti da su bili žrtve istinske ljubavi, i sram bilo onoga koji ih izvede iz zablude! Ali je već Haribda poplavila palubu, pa i celu triremu, krvlju, žuči i balama.

Napokon su se sirene pojavile. Svaka se uzdizala sa svoje hridi, i potpuno nage, mašući neukusno svojim peplosima,¹³ izgledale su kao sramežljive brodolomnice, protestantkinje, koje moraju da se svuku da bi privukle spasioca. Prva je bila plava, druga smeđa, treća riđa: behu to baš one boje koje je Laertov sin voleo kod žena i već je pružao prema njima zadivljujuće mišice. Tada su se uzneli njihovi glasovi. Ali tog dana behu melanholične i, kao pesnikinje ponekad kada ih pesnici obmanu, nisu uopšte osećale mržnju prema moreplovcima, istraživačima, inženjerima, nego su, naprotiv, odlučile da otkriju tim krmari-ma svoje božanstvene tajne.

– Dragi Odiseju, pevala je prva, ako poteraš svoj brod s onu stranu Herkulovih stubova, ploviš trideset dana i trideset noći, nakon čega ćeš proći pored jednog dugačkog ostrva, ali taman dovoljno prostranog da se žene vatrenih očiju ispružaju preko svojih visećih postelja, iskrcaćeš se na novi kontinent, gde crveni divljaci sa trobojnim perjem na glavi sede na krokodilima (tamo ih zovu kajmanima), a uveče, ugledavši jedro nekog broda pre nego trup, sinuće ti ideja da je zemlja okrugla!

Ali je Odisej nije mogao čuti, jer su mornari, da bi olakšali veslanje, glasno zapevali odu Katablepasu, koji se, kada je gladan, hrani svojim sopstvenim stopalima. A zatim, kada su hridi ostale za njima, obe strane su poskidale čepiće od voska iz uha okrenutog ka Odiseju.

– O gospodaru, vikali su, šta ti je rekla sirena? Previšaš se od želje, a jarbol se savija kao da je od trske...

– Božanstvenu pesmu! odgovori Odisej, jer nikako nije želeo da ih obmane. O, prijatelji moji, slušajte ovu očaravajuću strofu:

Ti, Odiseju, svetlosti si car,
Bljesak oka, proplanaka vladar,
Tako blistav, uglađen i prelep,
Uzmi mene, Sirenu, u svoj krevet!

Ali zapušite ponovo uši, družino, požurite, jer evo još jedne hridi!

– Dragi Odiseju, pevala je druga sirena. Jednog lepog dana, pružaš se ti tako pod stablo jabuke i posmatraš kako plodovi padaju. Možda će ti i poneka ideja proći kroz glavu. Ili se pak zabavljaš tako što mešaš usitnjeni drveni ugalj sa prostom šalitrom, da bi video šta

¹² Trinakrija je drevno ime Sicilije (Prim. prev.).

¹³ Peplos – ženska odeća u antičkoj Grčkoj (Prim. prev.).

će ispasti. U bronzanu cev probušenu na oba kraja (napuni je ako je tvoj neprijatelj daleko), sipa se tvoja mešavina, đule od kamena i sve se to zapali uz pomoć užegnutog fitilja.

Međutim, pesma mornara je zaglušila njen glas:

– Glupo je za jednog izgladnelog, vikali su, da stalno priča o hrani! Išćupajmo iz naših misli, kao što se čini sa umorenim volom, krupne bele džigerice, sočne crne džigerice i brojne trbušne maramice! Neka u našim pesmama ne bude više aluzija na smokve, koje se rasprskavaju po Bahusu kao božanstveni paraziti prepunjeni purpustom, na crno grožđe koje visi sa loze kao da je saliveno po istom kalupu! Ni reči više o ribama! Za vino i za med, za kajmak i za kiselo mleko, priznajmo, o prijatelji moji, da nikad nismo ni čuli... Ali, oplovili smo rt, o Odiseju, šta ti je rekla druga sirena? Oči su ti plivale u suzama, noktima si raskrvario prsa... Nije valjda uvredila tvoju čast?

– Uvredila je samo moju skromnu dušu, odvrti Odisej. I to je učinila sa pakošću: ipak je to plavuša. Slušajte, slušajte kako ume izokola da hvali:

Ja prelepe ne podnosim,
Ne žudim za božanstvenim,
Ko si ti kime se zanosim
Smrtnim i tako ružnim!

– O Odiseju, uskliknula je družina, kako si mogao da odoliš tom madrigalu! O pusti nas, pusti nas da vežemo dvostruke čvorove na tvojim konopima!

Rekoše to, pa su ponovo zatisnuli uši, jer se već, sva blistava, pojavila na svom grebenu treća sirena, riđokosa, kao mlaz svetlosti sa svetionika.

– O Odiseju, pevala je. Želiš li da tvoji podvizi nikada ne nestanu? Potrebni su ti znaci koji će biti slike reči ili pak fragmenti samih tih reči. Ureži ih, naopako, to se podrazumeva, na drvenu ili bakarnu ploču, premaži to sve crnim uljem i pritisni te kalupe na neku tkaninu. Ako želiš da se osvetiš Ahileju, samo nemoj da pretačeš njegovo ime u metal i neće biti Ilijade!

Ali su mornari grajali sve dok nisu izgubili dah:

– Saturn se hranio povijenim kamenjem, ali ipak nema kamenja na nestalnom putovanju po moru!... O Odiseju, jedno ti se oko iskolačilo i uzaludno si privijao na telo jedro koje je vetar odneo. Ta riđokosa mora da je povredila tvoju sramežljivost?

– O družino, procedi kralj Itake, sada već sit improvizacija, kakva milina!

– Blago sirenama, povika posada u zanosu, blago sirenama koje u Odiseju odjekuju! O Odiseju, šta ti je rekla ta čarobnica?

– Šta je rekla? ponovi Odisej, ovoga puta kratak s inspiracijom... Rekla je... rekla je... pretpostavljajući asonancu rimi,... rekla je jednostavno:

Odisej
Haribda
Sirena
Triturema

– Kakva čudesna himna! povika razočarana posada.

Međutim, Odisej, kome su, u odsustvu neke neobjavljene pesme, pali na pamet fragmenti kratkih oda što ih je naučio od svog učitelja, verovaše da bi bilo korisno za njegov ugled da ostavi mnogo snažniji utisak na svoje potčinjene.

– Zaista, imate pravo, o mornari, odvrati on, ta se četiri stiha čine osrednjima kada ih ponovi ljudski glas. Ali, takoreći, slušajući ih, čovek čuje nešto drugo. Četiri reči riđokose sirene koje su vam došle do uha, postale su namah čudesni pev što je kinjio srce, i svaka je otključavala bravu nekog nepoznatog doba. Uznesen daleko od Grčke i od naše slavne epohe, mogao sam se videti za tri hiljade godina na zastrtoj zemlji Galije, u varošici bez prefekta, i neizmerna želja za pecanjem rakova, za lovom na Uskršnja jaja po zelenim livadama, kobno je potresala dušu! Evo tog delića, a da bih ga uzveličao, jer čini se tako nestvarnim, sjajnim, sliven iz odblesaka i zrakova, nemam gotovo ništa drugo da upotrebim do reči o gledanju...

Vidim u Belaku
Tužna crkva drema,
Kej i jezero lako
(Koga nema!)

Pa gledam dalje stog
Jesen lično tu je
Trubi u teški rog
Što ne bruji!

Letnje svečanosti;
Tetku Solanž, po redu,
Mrski su joj gosti
Što ne jedu!

Eto mladićstva mog,
Koje – Bog zna, bez draži! –
Ovu suzu iz suvog
Srca traži!

– Kakav odsjaj! Kakav mozaik! Kakav zavičaj! vikali su mornari, koji su shvatili Odisejevo lukavstvo, ali znajući da on iznad svega voli da se razbacuje svojim epigramima, behu odlučili da mu polaskaju... Ali, o kralju Itake, nije li ta druga pesma, s mukom nametnuta duši, jer ona je žestoko odbija, kao odsjaj jednog ogledala u drugima, prerasla u praskavi smeh sirene i nisu li se čuli vragolasti i podrugljivi stihovi?

– Upravo tako, o lukavi Grci, odvrati Odisej, koji je upao u zamku, reklo bi se da je to bio epigram! Sirena se pozabavila onom teškom igračicom koju sam jednom imao priliku da vidim u pozorištu na Kolonu,¹⁴ baš onom što se pod njom strovalila scena: to je ona stara netrpeljivost između pevačica i balerina. Otkud to dolazi, reče mi ona:

¹⁴ Kolon je ovde dvosmisleno: to je antički grad, Edipovo poslednje utočište, međutim, na francuskom bi to bilo *Colone*, a Žirodu ga piše *Colonne*, da bi aludirao na Kolona, organizatora koncerata u pariskom pozorištu Šatle (Prim. prev.).

Zašto se igračica Eva
Nikad Kolonu ne sprema
I ne igra na toj sceni?
Akustičnost joj ne ceni!

Ali, družina već dremaše, toliko su bili iscrpljeni da nisu ni pomišljali da razdreše Odisejeve konopce, iako im je to bio jedini obrok, pa ni da iščupaju čepove od voska. Ta plutajuća lađa nije više imala ušiju za more, i samo je Odisej slušao, ovoga puta čisto iz dokolice, zastrašujući glas Okeana, četvrte sirene. Zadovoljan što je vezan, kao da se osećao krivim, odjednom je osetio prezir prema pesnicima, koji se hvale da čuju Muze, a do ušiju im ne dopire ništa drugo do ljudska dreka.

– Pa, ako ništa drugo, reče on, bar sam ih video...

Čitava zemlja beše iščezla; zalazeće je sunce osvetljavalo ceo desni bok lađe, desnu stranu mornara, onu koja je okrnula sirene, i preostao je od njih rumeni trag, kao na nežnoj ruci što se očeše o koprivu. Na zadnjem delu broda ne beše ničega do prljavštine, a pramac je bio sav od krvi. Jedra su se razvlačila, umrljana muljem i penom... U tom trenutku se Elpenor, pošto je dokrajčio svoju lulu, popeo iz potpalublja. Bura je navalila na lađu. Povodeći se, nasmešio se, zahvalio nebu što je proveo tako miran dan, toliko spokojno veče, pa je pomislio, puštajući da mu pogled luta od pramca sve do krme:

– Draga, lepa lađa! Ah! Kako je zgodna i sjajna! Kakva bi to radost bila za našu rođaku, nadzornicu Eurikleju, kćerku Opsa, poteklog od Pizenora, da je sada posmatra!

(S francuskog prevela **Sonja Veselinović**)

Žan Žirodu (*Jean Giraudoux*, Belak, 1882 – Pariz, 1944), francuski romansijer i dramski pisac. Studije germanistike značajno su uticale na njegovo delo, inače veoma raznorodno. Poznat je po sklonosti ka dekonstrukciji i parodiranju antičkih i modernih mitova (*Amfitrion 38*, *Neće biti Trojanskog rata*, *Elektra*), živoj mašti i britkom humoru, koji se kreće od poigravanja rečima do oštire satire. Poetski stil nekih njegovih ostvarenja (*Suzana i Pacifik*, *Bela*, *Zigfrid i Limuzen*), pun pesničkih slika koje se nenametljivo upliću u naraciju, jedan je od puteva Žiroduovog problematizovanja pripovedanja i pomeranja tačke gledišta. Na taj način, ovaj autor obrađuje i temu Odisejevih putovanja u proznom ciklusu *Elpenor*. „Sirene“ su druga priča iz tog proznog ciklusa, koji se jedinstvenom temom, koncepcijom i vodećom idejom bliži strukturi romana (*Kiklop* (1908), *Sirene* (1912), *Elpenorove smrti* (1919), *Nove Elpenorove smrti* (1926)). U ovom delu, Odisejeva putovanja ispričana su na nešto drugačiji način od uobičajenog, a važna uloga poverena je svojevrsnom anti-heroju Elpenoru. (S. V.)